ливості національного менталітету (контраст скрізних епітетів рекламних повідомлень, різний ступінь емоційності, гумористичності рекламного тексту), специфічні домінанти науково-художньої свідомості (фігурна реклама, неординарні графічні прийоми, синтаксична та просторова сегментація мовленнєвого матеріалу американської реклами, римованість українських рекламних текстів), тривалість розвитку традицій рекламного бізнесу (більший діапазон стилістичних засобів, вищий ступінь густоти стилістичної інформації, ширше послуговування складними варіантами взаємодії вербальної та зображувальної образності, що є притаманними англо-американській рекламі), суспільно-економічні причини (макаронізація українських рекламних текстів).

ЛІТЕРАТУРА

1. *Дубенко О.Ю.* Порівняльна стилістика англійської та української мов. – Вінниця, 2004. – 224 с.
2. *Leech G.N.* English in Advertising. A Linguistic Study of Advertising in Great Britain. – Ldn. 1966. – 210 p.

АНОТАЦІЯ

Статтю присвячено стилістичній специфіці англо-американських та українських рекламних текстів, яка є наслідком морфологічних особливостей англійської та української мов, а також дії певних культурних факторів. Серед останніх помітний вплив на стилістику реклами мають тип культури, до якого належить країна, домінанти наукової та художньої свідомості, актуальні у певному етнокультурному середовищі, тривалість розвитку традицій рекламного бізнесу, соціальні чинники.

SUMMARY

The paper deals with those stylistic peculiarities of British-American and Ukrainian advertisements which are predetermined by certain contrastive characteristics in the morphology of English and Ukrainian languages and also by cultural factors. Among the latter: the specific features of the compared ethnocultural communities, the dominants of their scientific and artistic consciousness, business traditions, social life peculiarities.

Леся ЛЕПКО,
аспірантка

СИНТАКСИЧНІ ІМПЛІЦИТНІ СТРУКТУРИ В ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Унікальність мовної системи мови полягає у тому, що, незважаючи на всю її складність, динамічну структуру та багатство складових її елементів, вона засвоюється мовцями й виконує регламентаційні функції у спілкуванні. У наші дні ідеї структурної лінгвістики переосмислюються з позицій інтеграційного підходу до явищ мовно-мисленнєвої діяльності. З цього погляду мова і дискурс є нероздільними поняттями [13; 41], а дискурсивна діяльність розгортається лише завдяки складному механізму взаємодії мови і мовлення. Дійсно, дискурсивний простір певним чином взаємодіє з лінгвальною системою: мова "перетікає" в дискурс, дискурс – у мову. А.-Ж. Греймас образно зауважує, що вони ніби тримаються один під одним, наче лодоні під час гри в джгути. Вчений зазначає, що розмежування мови і дискурсу є проміжною операцією, від якої, зрештою, потрібно відмовитися. Дослідження будь-якої синтаксичної структури (одиниці) сьогодні ґрунтується на сучасній лінгвістичній теорії, до основних концептів якої належать "структура", "семантика", "прагматика". Ця тріада репрезентує поєднання формально-граматичного, семантико-синтаксичного й функціонального поглядів на мову.

Актуальність обраної теми зумовлена загальною тенденцією сучасних лінгвістичних досліджень до поліаспектного аналізу художнього дискурсу. Важливим, на наш погляд, є вироблення навичок, необхідних для інтерпретації тексту, та виявлення його імпліцитної інформації.

Імпліцитною вважають ту інформацію, яку автор повідомлення має на увазі, виражає опосередковано. Вона є прихованою, проте сприймається реципієнтом повідомлення [9; 241]. Під час спілкування інформація може передаватися двома способами: явно (відкрито) або приховано (замасковано), тобто смисл висловлення може бути вираженим експліцитно або імпліцитно. Адресант повідомлення прямо не повідомляє про свої наміри (інтенції), він лише натякає, таким чином,

© Л. ЛЕПКО, 2009

викликаючи в адресата певні асоціації. Імпліцитний (лат. implicito – неявний) смисл (інформація) – неявний, прихований смисл, який виводиться слухачем (читачем) із значень мовних одиниць під впливом конкретної ситуації та контексту спілкування [4; 156]. Важливу роль у цій ситуації виконує реципієнт, адже імпліцитна інформація – це невідповідність сказаного (написаного) та почутого (прочитаного), яку він повинен розпізнати, спираючись, зокрема, й на фонові знання. Отже, для сприйняття та розуміння змісту повідомлення в адресанта й адресата повинен бути спільний лінгво-когнітивний рівень мовної особистості. Йдеться насамперед про її інтелектуальну сферу – поняття, ідеї, концепти, які формують у кожної мовної індивідуальності картину світу (тезаурус), що відображає ієрархію цінностей [12; 34]. Саме тут простежується взаємодія "трьох логік": логіки дійсності, логіки думки і логіки мовного вираження.

Мова – це особлива знакова система, яка сприяє створенню її носіями різноманітних текстів, у яких інформація може виражатися не тільки експліцитно, але й імпліцитно. Експліцитним є такий спосіб її вираження за якого зміст висловлення комуніканти сприймають безпосередньо із значень мовних одиниць[4; 156]. На відміну експліцитній, імпліцитна інформація об'єктивується опосередковано, тобто її необхідно виводити з експліцитних значень, домислювати змістові (тематичні) пласти, опираючись на контекст, мовленнєву ситуацію та її інтра- й екстралінгвістичні чинники, що існують синхронно і взаємодіють у межах культурного ареалу. Осмислюючи художній текст, читач здійснює певну роботу, внаслідок якої у його свідомості створюється певний фрагмент загальної картини світу, тобто відбувається процес смислотворення. Осягнення смислу художнього тексту є дуже складним і багатовимірним, тому що в цьому пізнавальному процесі читач інтерпретує текст згідно з власною концептуальною картиною світу [5; 67].

Саме ж поняття смислу іноді вважають такою загальною категорією, яка не підлягає визначенню, бо є загальновідомою. Нині вона потребує уточнення, конкретизації у зв'язку з розвитком та зміною сучасної лінгвістичної парадигми. Поглиблене вивчення мовознавцями тексту, дискурсу робить смисл одним із фундаментальних понять лінгвістики.

Тексти, та їх компоненти, які містять приховану інформацію, вимагають відповідного читацького сприймання, а від науковців-дослідників – лінгвістичного контекстного аналізу. При цьому постають питання, як дізнатись про інтенції автора художнього твору, як розпізнати та декодувати імпліцитну інформацію. На наше глибоке переконання сприймання поверхневої структури у такому випадку замало, оскільки художній твір – це особлива модель картини світу, яка відображена через призму авторського світобачення, створювана за законами мистецтва. Реципієнт пізнає цю картину світу шляхом інтерпретації мовних знаків. Саме прагнення адресанта зробити своє мовлення оригінальним, нестандартним стає поштовхом лінгвістичного аналізу художніх текстів, насамперед прозових, які відкривають перед автором широкі можливості для реалізації імпліцитної інформації, для з'ясування якої тільки лінгвістичні пошуки не завжди є достатніми, тому й доводиться залучати елементи психолінгвістичного дослідження когнітивних аспектів дискурсу. У цій ситуації для лінгвіста досить складно визначити власне завдання, виробити особливі підходи до аналізу дискурсивних величин, адже без виявлення тісного зв'язку лінгвальних засобів із позамовними явищами (авторським задумом висловлення, його метою) не можна адекватно описати і самі мовні форми. **Мета цієї статті** полягає в з'ясуванні асиметричної природи синтаксичних імпліцитних структур у художньому дискурсі.

Зауважимо, що термін "дискурс" увійшов у наукову теорію лінгвістики тексту завдяки американському ученому З. Харрісові, який у 1952 році застосував терміносполуку "аналіз дискурсу". Дослідники осмислюючи текст як комунікативне явище, поширюють співвідношення експліцитності / імпліцитності на комунікацію загалом. Однак до цих пір трактування дискурсу залишається дискусійним, і цей феномен як категорію комунікації розуміють по-різному. Оперуючи вказаним поняттям, ми послуговуємося визначенням, згідно з яким дискурс – це тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників [4; 322].

Надаючи висловленням внутрішньої глибини, імпліцитність робить їх більш стислими, економними, наповненими підтекстом. Інакше кажучи, зміст таких синтаксичних одиниць не зводиться до простої суми експліцитно реалізованих у їх структурі словесних значень.

Звідси зрозумілим стає зацікавлення проблемами імпліцитного вираження семантики, пов'язанаго з асиметричністю відношень між планом вираження і планом змісту у синтаксисі.

Важливо також наголосити на тому, що в сучасному мовознавстві поняття "імпліцитність" охоплює широке й різноманітне коло лінгвальних фактів, як у їх мовносистемному, так і дискурсивному

виявах. Не зупиняючись спеціально на труднощах визначення згаданого терміна, ми оптимальним визнаємо розуміння імпліцитності як непрямої (тобто опосередкованої) вираженості певних компонентів семантики знакових мовних одиниць, а також змістових фрагментів встановлених та інтерпретованих носіями мови за допомогою додаткових мисленнєвих операцій, інакше кажучи, шляхом домислювання. Останнє спирається на експліцитні значення, комунікативну ситуацію та задіяні в ній позамовні знання, що засвідчує невіддільність імпліцитності від експліцитності. В. Багдасарян зазначає, що "імпліцитне виступає специфічним засобом творення художнього слова" і виявляється "в будь-якому жанрі художньої літератури, в народній творчості. А це означає, що воно є специфічною рисою художнього слова загалом" [3; 62–63].

Імпліцитність є однією із особливостей висловлення, яке характеризується невиходом на поверхневий рівень певних змістових елементів чи ланок його глибинної структури. У конкретних творах схильність автора до використання імпліцитної інформації та її вираження може бути більш чи менш помітною. Ознайомлення з творами сучасних українських прозаїків дає змогу зробити попередній висновок про те, що серед них є письменники, для яких імпліцитний спосіб реалізації інформації виступає виразною рисою їхньої творчості. Це стосується насамперед тих митців, яким притаманні органічність і природність їх образно-метафоричного мислення. До них належить і В. Слапчук, творчість якого тяжіє до складноструктурованих прозових текстів, прозових циклів. Предметом розгляду стала його збірка "Клітка для неба", до якої увійшли однойменна повість, а також "Глобус України", "Кенгуру завбільшки з цвіркуна".

Існують різні типи організації дискурсу з імпліцитною інформацією. До них належить імплікація, лінгвістичне розуміння якої корелює з поширеним у логіці визначенням логічної операції, що формалізується як А > Б, тобто А зумовлює Б. У реальних текстових величинах можуть виражатися обидва компоненти: антецедент (попередній член) А та консеквент (наступний член) Б чи лише консеквент [2; 147–149]. Їх логічній зв'язці в звичайній мові найчастіше відповідає сполучник "якщо…то".

Досліджуючи асиметричність складних речень зумовленості української мови, послідовно кваліфікуємо їх як імпліцитні. До них, наприклад належать складнопідрядні структури виявлені в аналізованих текстах згаданого українського прозаїка.

(1) – *Якщо тобі все одно, буде хто читати твої твори чи ні, то пиши не чорнилом, а водою, – розтлумачила муза* [11; 178]. Зазначимо, що зміст наведеного речення є цілком зрозумілим, його вербалізацію не супроводжують жодні формальні зрушення, які стосуються рівня його поверхневої структури, однак цього не можна сказати про логіко-семантичні відношення. Відомо, що сполучник *якщо…то* в складнопідрядних реченнях виражає умовно-наслідкові відношення між предикативними частинами. Поверхневу структуру цього речення відображає модель "*Якщо А, то D*". Між подією, яку позначає компонент А (*тобі все одно, буде хто читати твої твори чи ні*), і подією, виражену компонентом D (*пиши не чорнилом, а водою*), відношення зумовленості опосередковують домислювані невербалізовані семантичні ланки В (знай) та С (це означає). Тому, семантично повним варіантом наведеної двокомпонентної синтаксичної конструкції є чотирикомпонентна складна глибинна структура, яка реалізує модель "Якщо А, то В, що С, що D". Їй може відповідати формально переобтяжене висловлення на зразок (**1а**): **Якщо тобі все одно, буде хто читати твої твори чи ні, то [знай], що [це означає]: що будеш писати не чорнилом, а водою*.

Отже, умовно-наслідкові відношення ми простежуємо між компонентом А та складною змістовою структурою, що містить експліцитну й імпліцитну частини. Смислова тотожність між висловленням (1) і його розгорнутим варіантом (1а) у носіїв української мови не викликає сумнівів. Однак їх відрізняє те, що у випадку **1а** експліковані всі елементи плану змісту, а в семантично елімінованому модальні компоненти виражені імпліцитно.

О. Сиротиніна акцентує на тому, що еліптичність – один із принципів побудови розмовного тексту, в якому елімінується все, що можна пропустити. Цей принцип економії проявляється на синтаксичному рівні. Фактично для розмовного мовлення не є властивим широке використання повних речень, ні взагалі повна реалізація валентності слова. І це найяскравіша відмінність такого мовлення від усіх інших реалізацій мови [10; 101]. Певною мірою цей висновок є слушним і для художніх текстів, хоча останні репрезентують насамперед писемний стиль. Саме тому семантична й формальна еліптичність не завжди є домінантною у художньому мовленні, проте це применшує її ролі як одного з чинників, що спричиняє імпліцитне вираження інформації.

При розгляді тексту, якому притаманні два стани – статичний та динамічний, важливим виявляється положення про те, що у статиці

ознаки руху, тобто дискурсу, виступають імпліцитно, але при відтворенні (виголошенні), текст переходить у стан руху, і тоді його статичні риси переходять в імпліцитну площину [6; 19].

Імпліцитність як релевантна прикмета художніх прозових дискурсів диктується самою природою таких мовленнєвих утворень. Здійснений аналіз українських прозових текстів засвідчує, що імпліцитні синтаксичні структури є складовою частиною безпосередньо не вербалізованих змістових пластів, які містять певну імпліцитну інформацію. Вона може бути адекватно декодованою реципієнтом лише за умови тотожності тезаурусної бази та ідентичності мовної картини світу обох учасників комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Алефиренко Н. Ф.* Семиологический потенциал дискурса / Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК / Под ред. проф. Г.Н. Манаенко. – Выпуск 5. – Ставрополь, 2007. – С. 34 – 43.
2. *Арнольд И. В.* Стилистика. Современный английский язык: Учебник для вузов. – 6-е изд. – М., 2004. – 384 с.
3. *Багдасарян В. Х.* Проблема имплицитного (логико-методологический анализ) / Отв. ред. Г. А. Геворкян. – Ереван, 1983. – 138 с.
4. *Бацевич Ф. С.* Основи комунікативної лінгвістики: Підручник. – К., 2004. – 344 с.
5. *Бехта І. А.* Дискурс наратора в англомовній прозі. – К., 2004. – 304 с.
6. *Гальперин И. Р.* Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 2-е. – М., 2004. – 144 с.
7. *Греймас А.-Ж.* Структурная семантика: поиск метода. – М., 2004. – 368 с.
8. *Невідомська Л. М.* Імпліцитний зміст символу камінь у драмі Лесі Українки “Камінний господар” / Зб. наук. пр. на пошану Івана Денисюка. – Львів, 2001. – Т. 2. – С. 199 – 207.
9. *Розенталь Д. Э., Теленкова М. А.* Справочник-словарь лингвистических терминов. – М., 1976. – 543 с.
10. *Сиротинина О. Б.* Современная разговорная речь и её особенности. Учебн. пособ. для студ. пед. ин-тов по специальности “Русский язык и литература”. – М., 1974. – 144 с.
11. *Слапчук В.* Клітка для неба. Повісті. – К., 2006. – 280 с.

12. *Струганець Л. В.* Культура мови. Словник термінів. – Тернопіль, 2000. – 88 с.
13. *Chafe W.L.* Blyond beads on string and branches in a tree // Conceptual structure, dissourse and language. – Stanford, 1996. – P. 49 – 66.

АНОТАЦІЯ

Лепко Л. Особливості функціонування синтаксичних імпліцитних структур у художньому дискурсі

У статті висвітлено проблеми імпліцитної інформації у художньому дискурсі. Розглянуто імпліцитні синтаксичні структури та простежено їх асиметричну природу у текстах сучасної української прози.

SUMMARY

Lepko L. The functional peculiarities of syntactical implicitness structures in fiction discourse

The article deals with the problems of implicit information in fiction discourse. Scrutinized the implicitness syntactical structures and retraced theirs asymmetrical nature in the texts of modern Ukrainian prose.